

PAVEL B E N E Š

EVROPSKÝ JIHOVÝCHOD V KRONICE FREDEGAROVĚ

Je neuvěřitelné, jak málo jsme se dosud seznámili s kronikou, zvanou Fredegarovou, a to jak s její středověkou latinou, tak i s obsahem. Přitom je to neveliké dílo, zvláště jeho nejpůvodnější, nejoriginálnější část, tj. IV.kniha¹, kterou se zde budeme zabývat; pouhých 60 stránek v Abelově německém překladě.

Úryvky z této knihy byly u nás poprvé vydány k jedenáctistému výročí příchodu byzantské misie na Moravu. Byly vybrány všechny zmínky o Slovanech a do češtiny je přeložila Dagmar Bartoňková². Nejdůležitější jsou dvě kapitoly, osmaštyřicátá a osmašedesátá, ve kterých je řeč o bojích slovanských Vinidů, vedených kupcem Samem, proti vojskům franckého panovníka Dagoberta, tedy také o bitvě u Vogastisburku, který jsem se pokusil lokalizovat do Augšpurku,³ což je starověká Augusta Vindelicorum, hlavní město římské provincie, zvané Raetia Secunda.

Ve IV. knize kroniky jsou analisticky zapsány události od roku 583 do roku 642, které byly autrovi nejbližší. Boje s Dagobertem se kladou do let 631/2. První polovice VII.století byla údobím přeměn, o kterých platí slova Otty Abela ke zmíněnému překladu: "V nekonečné pestrosti se zde utváří život: nový obsah ve starých formách, nové formy se starým obsahem."⁴ Tuto historikovu formulaci můžeme aplikovat i na jazyk kroniky. Už po prvním přečtení její středověké latiny si uvědomíme změny fonetické, morfologické, syntaktické i lexikální, směřující k románským jazykům. Otto Abel řekl o řeči knihy, že je pro všechny latináře, kteří se do ní pouštějí, velmi nebezpečná a

že je jí třeba co nejvíce zakazovat⁵. I to může být jedna z příčin, proč se tak málo čtla a překládala.

Když jsme se zmínili o údobí, které zachycuje kronika, věnujme nyní pozornost teritoriálním vztahům. Co je vlastně evropským jihovýchodem pro autora kroniky, který patrně pocházel z Burgundska? Pro něho asi začínal východ za řekou Rýnem, za kterým sídlily germánké kmeny a za nimi se táhl souvislý pás slovanských kmenů od Rujany přes Magdeburg na Labi až k řece Lechu a k alpskému masivu. Dále za nimi a zčásti v symbióze s nimi byli Hunové zvaní též Avaři a jihovýchodně od nich východořímská říše.

Středem naší pozornosti jsou vztahy mezi franckou říší a východořímskou.

Ale ještě před tím je třeba upozornit na 72.kapitolu, publikovanou rovněž ve fakultním spise a jejíž události spadají do těchže let jako historie Samova, tj. 631/2. Je v ní zmínka, jak jedné noci bylo v bavorském prostředí a za souhlasu Dagobertova pobito přes 8.000 Bulharů. V Pannónii /v originále je hezká haplologie Pannia/ došlo k válce mezi Avary a Bulhary o to, kdo bude vládnout. Bulhaři podlehlí a obrátili se na Dagoberta, aby jim dovolil přesídlit na území Franků. Bylo jich s ženami a dětmi na 9.000. Dagobert jim napřed přikázal, aby přezimovali v rodinách Bavorů, a těm pak dal rozkaz pobít je jedné noci. Zachránil se jen Alcicocus a s ním 700 žen a dětí, které vzal na své území mezi Drávou a Sávou Vallucus, panovník slovanských Vinidů.

Znova odkazují na vybrané ukázky o Slovanech, protože všechny patří k tématu 'evropský jihovýchod'. Zapamatujme si z nich ještě jméno vládce lužických Srbů, který se jmenoval Der-

vanos či Dervanus a který se přidal k Samovi. Z kroniky tedy známe trojici slovanských panovníků ze 7. století: Dervana, Sama a Valluca.

V celé knize je desítka zpráv o kontaktech mezi západními Franky a východními Římany. Některé jsou jen několikařádkové a nebudeme je zde registrovat. Ale pozornosti si zaslouží dva náměty v kapitole 65 a 45: jak byla řešena židovská otázka a jak Langobardi kolísali mezi Východem a Západem a jak použili metody úplatků.

1. Iniciativa řešit židovskou otázku vyšla z císaře Herakleia, byzantského vládce v letech 610-641, který byl neobyčejně vzdělaný a rád se zabýval astrologií. Z konstelace hvězd patrně usoudil, že by jeho říše mohla být zničena, jak praví kronikář "obřezanými národy", tj. Židy. Proto vyslal poselstvo ke králi Dagobertovi, aby dal pokřtít všechny židy své říše na katolickou víru, což Dagobert dal ihned provést. A Herakleios vydal tentýž rozkaz pro všechny provincie své říše, "neboť nevěděl, odkud se přivalí pohroma na jeho říši".

Žádné další podrobnosti o spiknutí židů nebo o jejich pokatolštění neznáme. Zaznamenáváme zde pouze jeden z rysů byzantské, cařihradské politiky, odkud vlastně moderní význam tohoto slova pochází⁶, polis je pro Východ Constantinopolis a také eis tén polin dalo Istanbul.

Místo obsahu nebo parafráze 45. kapitoly podávám zde její překlad: "Nyní budu vyprávět, jak se Langobardové zavázali platit Frankům roční poplatek 12.000 solidů, a jak se stalo, že dvě města Augusta a Sisium s okolím připadla francké říši.

Po smrti knížete Klepa zůstali langobardští vévodové bez pa-

novníka po celých 12 roků. V té době provedli vpád do francké říše a za to museli při jednání o mír odevzdat králi Gunthramnovi města Agustu a Siusium s veškerým okolím a obyvatelstvem. Hned nato každý z těch 12 vévodů poslal po jednom vyslanci k císařovi Maurikiovi do Konstantinopole, prosili ho o mír a dávali se pod jeho ochranu.

Současně poslali 12 vyslanců ke Gunthramnovi a Childebertovi, prosili o jejich svrchovanost, dávali se pod ochranu Franků a za to slibovali platit oběma králům 12.000 solidů a Gunthramnovi odevzdat údolí Ametegisu.

Prostřednictvím zmíněných vyslanců si chtěli zajistit tu ochranu, odkud se jim bude nejlépe hodit. Ale pak si s úplnou oddaností vybrali ochranu Franků. Brzy nato se souhlasem Gunthrama a Childeberta povolali na královský trůn vévodu Authara. Ale jiný vévoda Authar se s celým svým vévodstvím dal pod ochranu císaře a zůstal v ní. Po smrti krále Authara, který platil Frankům zmíněný roční poplatek, se stal králem jeho syn Ago.

V třicátém pátém roce Clotharovy vlády poslal král Ago tři přední Langobardy, a to Aghiulfa, Pompegia a Cauta s prosbou, aby se vzdal nároku na oněch 12.000 solidů, které museli ročně platit Frankům. Přitom byli tak chytří, že potajmu vyplatili po jednom tisíci solidů Warnacharovi, Gundelandovi a Chucovi. Zároveň dali Clotharovi 36.000 solidů. Na radu uvedených mužů, kteří byli tajně podplaceni, se Clothar vzdal nároku na langobardský roční poplatek a potvrdil listinami i přísahou smlouvu o přátelství s Langobardy na věčné časy."

Z citované kapitoly si uvědomujeme, jakou roli hrály v politice peníze a jak Langobardi kolísali mezi Východem a Západem, jak

se nakonec část přiklonila k Východu, část k Západu. Je třeba mít na mysli skutečnost, že byzantská říše měla jistou dobu silnou pozici v Itálii a centrem v Ravenně a že severní hranice byzantské říše vedla jižně od alpského masivu napříč Itálií. V oněch místech podle mínění M.A. Berodinové byla též jazyková hranice mezi východní a západní částí románského světa⁷.

Závěr. Kronika Fredegarova je dobrou základnou pro poznávání první poloviny sedmého století. Snad proto, že byla pojata do souborného díla Monumenta Germaniae historica, nevěnovala se jí pozornost, jaká jí náleží; výčit donedávna nebyly snadno přístupné ani pasáže o Slovanech. Co říkáme o neznalosti evropského jihovýchodu a dějin Slovanů v sedmém století, platí ve stejné míře o století předcházejícím, tj. šestém. Je opravdu překvapující, jak jsou u nás málo známy spisy byzantského historika Prokopia a jmenovitě jeho popis válek, které vedla římská říše s germánskými Góty. Bylo to za císaře Justiniána a Prokopius byl současníkem postupu Gótů i role slovanických kmenů. Proč aspoň toto dílo nebylo dosud u nás přeloženo?

Jistěže jsou zde veliké překážky: středověká latina v Kronice Fredegarově a středověká řečtina v Prokopia. V současné době už to není práce pro jednotlivce. Po vzoru techniků zabývajících se výzkumem, vývojem a výrobou je třeba pracovat kolektivně, v týmu, tj. při nejmenším mají spolupracovat historikové a lingvisté, jak říkával profesor Josef Macůrek.

- ¹ Monumenta Germaniae historica ed. B. Krusch, Hannover 1888. Další literatura u Fr. Dvorníka, Byzantské misie u Slovani, Praha 1970, str. 305 a 321
- ² Magnae Moraviae Fontes historici I., Brno 1966
- ³ Po stopách Slovani. Rovnost 21. února 1970, str. 6
- ⁴ Die Chronik Fredegars. Leipzig 1912⁴, str. VII
- ⁵ Ibidem, str. XX
- ⁶ Dictionnaire Robert s.v. Paris 1962
- ⁷ Srovnitel'no-sopostavitel'naja grammatika romanskich jazykov. Retoromanskaja podgruppy. Leningrad 1973, str. 107

- - -

On n'a pas jusqu'à présent apporté les soins convenables à l'étude de la Chronique de Frédégaire. Quant au Sud-est européen, les chapitres sur Samon sont tant bien que mal connus. Les autres dates concernant les Slaves ont été publiées et traduites en tchèque avant peu de temps. La présente contribution relève les rapports entre les empires byzantin et franc, surtout la christianisation des Juifs dans les deux empires et les hésitations des Lombards qui préféraient finalement la suprématie des Francs à celle de Byzance et payaient aux Francs une taxe annuelle. Ce sont les renseignements sur les Slaves de la première moitié du 7e siècle qui y sont très intéressants. En ce qui concerne le siècle précédent, on doit consulter l'ouvrage de Procope, historien byzantin, L'Histoire des guerres de Justinien. Le latin

médiéval de la Chronique de Frédégaire mérite de même d'être étudié de plus près. On y rencontre quantité de phénomènes démontrant comment le latin du 7e siècle se transformait en langue romane.